

BIBLIA HEBRAICA QUINTA

5

DEUTERONOMY

תורה נביאים וכתובים
BIBLIA HEBRAICA

quinta editio
cum apparatu critico novis curis elaborato

participantibus

R. Althann, P.B. Dirksen, N. Fernández Marcos, A. Gelston, A. Gianto,
L. Greenspoon, I. Himbaza, J. Lust, D. Marcus, C. McCarthy, M. Rösel,
M. Sæbø, R. Schäfer, S. Sipilä, P. Schwagmeier, A. Tal, Z. Talshir

consultis A. Dotan pro masora,

A. Groves et Soetjianto pro impressione electronica, R. Omanson pro redactione et stylo

communiter ediderunt

A. SCHENKER (praeses), Y.A.P. GOLDMAN, A. VAN DER KOOIJ,
G.J. NORTON, S. PISANO, J. DE WAARD, R.D. WEIS

אלה הדברים
DEUTERONOMY

prepared by
Carmel McCarthy



DEUTSCHE BIBELGESELLSCHAFT

ISBN: 978-3-438-05265-0

Biblia Hebraica Quinta, Fascicle 5: Deuteronomy
© 2007 Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart

Printed in Germany
All rights reserved

www.scholarly-bibles.com

CONTENTS

Preface	VII
Sigla, Symbols and Abbreviations	VIII
Definitions of the Terms Used to Characterize Readings	XVII
Glossary of Common Terms in the Masorah	XXVII
Table of Accents	XXXI
The Text of Deuteronomy	
Deuteronomy אלה הדברים	3
Introduction and Commentaries on Deuteronomy	1*
Works Cited	171*

DEUTERONOMY

אלה הדברים

prepared by
Carmel McCarthy

אלה הדברים DEUTERONOMY

- 1 אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן הֵן
 בַּמִּדְבָּר בְּעַרְבָה מוֹל סוּף בֵּין-פָּאָרְן וּבֵין-תְּפֹל וּלְגַן וּחְצֹרֹת וְדִי
 2 זָהָב: אֶחָד עָשָׂר יוֹם מִחֶרֶב דֶּרֶךְ הַר-שַׁעִיר עַד קָדֵשׁ בְּרִנְעָה: וַיְהִי
 3 בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעֶשְׂתֵּי-עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל-
 4 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֲלֵהֶם: אַחֲרֵי הַכְּתוֹ אֶת
 5 סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחִשְׁבּוֹן וְאֶת עֹוג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן אֲשֶׁר-
 6 יוֹשֵׁב בְּעֶשְׂתָּרֶת בְּאֲדָרְעִי: בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה
 7 בְּאֵר אֶת-הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר: יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֶרֶב
 8 לֵאמֹר רַב-לָכֶם שָׁבֶת בְּהָר הַזֶּה: פָּנּוּ | וּסְעוּ לָכֶם וּבֵאוּ הָר
 9 הָאֱמֹרִי וְאֶל-כָּל-שְׁכֵנָיו בְּעַרְבָה בְּהָר וּבְשַׁפְלָה וּבַגִּיב וּבְחוֹף הַיָּם
 10 אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְבֹנוֹן עַד-הַנְּהָר הַגָּדֹל זֶה-פָּרֶת: רְאֵה נְתַתִּי
 11 לְפָנֵיכֶם אֶת-הָאָרֶץ בָּאוּ וּרְשׁוּ אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
 לְאַבְתִּיכֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְתַת לָהֶם וּלְזֶרְעָם
 אַחֲרֵיהֶם: וְאָמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר לֹא-אוּכַל לְבִדֵי שְׂאֵת
 אֲתֶכֶם: יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
 לָרֹב: יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יִסֹּף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֵלֶּף פְּעֻמִּים וּבְרָךְ

[1:1] אלה הדברים ה ואתם תהיו לי ממלכת כהנים . ויקהל משה את כל עדת . אלה הדברים אשר דבר משה אל כל . אלה הדברים עשיתים . אלה הדברים אשר תעשו :o: [5] הואיל ג ומל הואיל משה באר את התורה . כי הואיל יי לעשות אתכם . כי הואיל הלך :o: [10] והנכם ב והנכם היום ככוכבי השמים לרב . והנכם הלכים איש אחרי שרירות :o:

1:1 Smr G V T | prec cj G^{Ms} S • • פָּאָרְן • • 3 אֶל-בְּנֵי • • Smr α'-σ'-θ' V S
 T | πρὸς πάντας υἱούς G • • 4 בְּאֲדָרְעִי: Smr 4QDeut^h T | prec cj G V S |
 • • 7 וּבַגִּיב G S T | > cj Smr 4QDeut^h V (facil-styl) • •
 8 רְאֵה | ראו Smr 2QDeut^a G S T (harm-ctext) | V (indet) • • נִשְׁבַּע יְהוָה • •
 4QDeut^h λ' V S T | נִשְׁבַּעתי Smr G • • לְיִצְחָק Smr T | prec cj 4QDeut^h G V S
 (facil-styl) • • לָהֶם וּלְזֶרְעָם G V S T^{ON} | לזרעם Smr | להון ולבניכון Smr | (substit) ||
 pref לזרעם Smr • •

- 12 אַתְּכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לְכֶם: אֵיכָה אֲשֶׁא לְבַדִּי טָרַחְכֶם וּמִשְׁאַכְּכֶם ל י. ל. ל.
- 13 וְרִיבְכֶם: הִבּוּ לְכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּגְבוּנִים וַיְדַלְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם ב
- 14 וְאֲשִׁימָם בְּרֹאשֵׁיכֶם: וַתַּעֲנוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב הַדְּבָר אֲשֶׁר-דִּבַּרְתָּ ל וחד ואני
אשימם
- 15 לַעֲשׂוֹת: וְאָקַח אֶת-רֹאשֵׁי שְׁבֻטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וַיְדַלְעִים וְאֶתְּן ב
- 16 אֹתָם רֹאשִׁים עָלֵיכֶם שְׂרֵי אֱלֹפִים וְשְׂרֵי מֵאוֹת וְשְׂרֵי חֲמֻשִׁים וְשְׂרֵי עֲשָׂרֹת וְשְׂטָרִים לְשִׁבְטֵיכֶם: וְאַצְוֶה אֶת-שְׁפָטֵיכֶם בְּעֵת הַהוּא
- 17 לְאמֹר שִׁמְעֵ בֵּין-אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צְדָק בֵּין-אִישׁ וּבֵין-אָחִיו וּבֵין ח ה
- 18 גֵּרוֹ: לֹא-תִכְרְוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטָן כַּגָּדוֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תִגְוְרוּ ל. ה. וכל איוב
דכות ב מ א
- 19 מִפְּנֵי-אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לְאֱלֹהִים הוּא וְהַדְּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם ג
- 20 תִּקְרְבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו: וְאַצְוֶה אֶתְכֶם בְּעֵת הַהוּא אֵת כָּל־ י ח. ה. יג
- 21 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: וּנְסַע מִחֶרֶב וַיִּלָּךְ אֵת כָּל-הַמְדַבֵּר הַגְּדוֹלִי וְהַנוֹרָא הַהוּא אֲשֶׁר רְאִיתֶם דְּרָךְ הַר הָאֲמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
- 22 אֱלֹהֵינוּ אֲתָנוּ וּנְבֹא עַד קָדֵשׁ בְּרִנְעָ: וְאמֹר אֲלֵכֶם בְּאֵתָם עַד-הָר ו ח. ה. בתור
- 23 הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ: רְאֵה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְפָנֶיךָ ב וכל מסכינות
דכות
- אֶת-הָאָרֶץ עָלֶיהָ רֵשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ אֶל- ג
- 24 תִּירָא וְאֶל-תַּחַת: וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כְּלַכֶּם וַתֹּאמְרוּ וְשִׁלַּח אֲנָשִׁים ג
- 25 לְפָנֵינוּ וַיַּחֲפְרוּ-לָנוּ אֶת-הָאָרֶץ וַיִּשְׁבוּ אֲתָנוּ דְבַר אֵת-הַדְּרָךְ אֲשֶׁר ג
- 26 נַעֲלָה-בָּהּ וְאֵת הַעֲרִים אֲשֶׁר נְבֹא אֱלֹהֵינוּ: וַיִּטֵּב בְּעֵינֵי הַדְּבָר י ח. ה. יג

[17] והדבר ג והדבר אשר יקשה מכם . והדבר הזה לא אוכל . והדבר אשר דברנו אליך :o: [18] את כל הדברים יג דחם האלה ויספר העבד . וידבר אהרן . ויעש אהרן ובניו . ואצוה אתכם . ויגד לו שמואל . עמד בחצר בית יי . שלחני להנבא . כתב לך . וכתבת אליה . ויגד להם מיכיהו . ויהי כשמעם . ויבאו אל המלך . שוב קח לך :o: [22] ושיבו ג ב מל וחד חס ושיבו אתנו דבר . ואשאלם ושיבו דבר . כי בקשו אכל למו :o: אליהן ה ותיראן המילדת . ותאמרן המילדת . ותקרבוני אלי כלכם . ועשויה אליהן אל דלתות ההיכל . ותאמר אל תקראנה לי :o:

12 אַתְּכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לְכֶם: אֵיכָה אֲשֶׁא לְבַדִּי טָרַחְכֶם וּמִשְׁאַכְּכֶם G V (S) T^{ON} (T^J) | > cj Smr ❖ • 15 אֵיכָה אֲשֶׁא לְבַדִּי טָרַחְכֶם וּמִשְׁאַכְּכֶם G V S T^{ON} | > cj Smr (V) S T | εξ ὑμῶν G (assim-v 23) ❖ • 16 וְאֲשִׁימָם בְּרֹאשֵׁיכֶם: וְאֶתְּן לַעֲשׂוֹת: וְאָקַח אֶת-רֹאשֵׁי שְׁבֻטֵיכֶם: Smr 4QDeut^h α'-σ' S T | τοῖς κριταῖς ὑμῶν. G | qui docerent vos singula V (lib) ❖ • 17 לְאמֹר שִׁמְעֵ בֵּין-אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צְדָק בֵּין-אִישׁ וּבֵין-אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ: לֹא-תִכְרְוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטָן כַּגָּדוֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תִגְוְרוּ Smr 4QDeut^h G^{Mss} S T | 2 sg G | nulla erit distantia V (lib-synt) ❖ • 21 רְאֵה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְפָנֶיךָ אֶת-הָאָרֶץ עָלֶיהָ רֵשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ אֶל-תִּירָא וְאֶל-תַּחַת: וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כְּלַכֶּם וַתֹּאמְרוּ וְשִׁלַּח אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וַיַּחֲפְרוּ-לָנוּ אֶת-הָאָרֶץ וַיִּשְׁבוּ אֲתָנוּ דְבַר אֵת-הַדְּרָךְ אֲשֶׁר נַעֲלָה-בָּהּ וְאֵת הַעֲרִים אֲשֶׁר נְבֹא אֱלֹהֵינוּ: וַיִּטֵּב בְּעֵינֵי הַדְּבָר Smr V T^O | 2 pl G S T^{JN} (harm-ctext) ❖ • 22 וַיִּחְפְּרוּ-לָנוּ אֶת-הָאָרֶץ וַיִּשְׁבוּ אֲתָנוּ דְבַר אֵת-הַדְּרָךְ אֲשֶׁר נַעֲלָה-בָּהּ וְאֵת הַעֲרִים אֲשֶׁר נְבֹא אֱלֹהֵינוּ: וַיִּטֵּב בְּעֵינֵי הַדְּבָר Smr T^{Smr*} | > cj S ❖ •

- 24 וְאָקַח מִכֶּם שְׁנַיִם עֶשֶׂר אַנְשִׁים אִישׁ אֶחָד לְשֹׁבֵט: וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ
 25 הַהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד-נַחַל אֲשֶׁכָּל וַיַּרְגְּלוּ אֹתָהּ: וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרֵי
 הָאָרֶץ וַיֹּרְדוּ אֵלֵינוּ וַיִּשְׁבוּ אִתָּנוּ דָּבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר-
 26 יְהוּה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ: וְלֹא אָבִיתֶם לַעֲלֹת וּתְמַרְוּ אֶת-פִּי יְהוּה
 27 אֱלֹהֵיכֶם: וּתְרַגְּנוּ בְּאֵהֱלִיכֶם וּתְאמְרוּ בְּשִׁנְאֵת יְהוּה אֱתָנוּ הוֹצִיאָנוּ
 28 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אִתָּנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידָנוּ: אָנֹכִי | אֲנַחְנוּ
 עֲלִים אַחֵינוּ הִמָּסוּ אֶת-לִבָּנוּ לְאמֹר עַם-גָּדוֹל וָרִם מִמֶּנּוּ עָרִים
 29 גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בְּשָׁמַיִם וְגַם-בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם: וְאָמַר אֲלֵכֶם
 30 לֹא-תַעֲרָצוּן וְלֹא-תִירָאוּן מֵהֶם: יְהוּה אֱלֹהֵיכֶם הֵהֱלִיךְ לִפְנֵיכֶם
 הוּא יִלְחֶם לָכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶתְכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם:
 31 וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׁאַף יְהוּה אֱלֹהֶיךָ כְּאֲשֶׁר יִשָּׂא-אִישׁ
 אֶת-בָּנוּ בְּכָל-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתֶּם עַד-בְּאֶכֶם עַד-הַמָּקוֹם הַזֶּה:
 32 וּבְדָבָר הַזֶּה אֵינְכֶם מֵאֲמִינִים בִּיהוּה אֱלֹהֵיכֶם: הֵהֱלִיךְ לִפְנֵיכֶם
 33 בְּדֶרֶךְ לְתוֹר לָכֶם מְקוֹם לְחַנּוּתְכֶם בְּאֵשׁ | לִילָה לְרֵאשִׁיתְכֶם בְּדֶרֶךְ
 34 אֲשֶׁר תִּלְכוּ-בָּהּ וּבְעֵצָן יוֹמָם: וַיִּשְׁמַע יְהוּה אֶת-קוֹל דְּבַרְיֶכֶם
 35 וַיִּקְצֹף וַיִּשְׁבַּע לְאמֹר: אִם-יִרְאֶה אִישׁ בְּאַנְשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הַרְע
 36 הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ הַטוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לְאַבְתֵּיכֶם: זוֹלָתִי

ג ראש פסוק בסיפ

[23] לשבט ג וייטב בעיני הדבר ואקח . ועתה קחו . הבו לכם :o: [28] אנה ב בטע
 אנה אנחנו עלים . אנה אלך מרוחך :o: לבבנו ד וחס אחינו המסו את לבבנו . להטות
 לבבנו אליו . ונשמע וימס . נשא לבבנו אל :o: [31] ובמדבר ג ובמדבר אשר ראית .
 אשר עשיתי במצרים ובמדבר . בהר ובשפלה :o:

23 Smr G T | אתה : 24 • • 24 Smr G T | IQDeut^a שני עשר | G V S T (indet) • • • 25 Smr S T | > G V • •
 25 Smr S T | > G V • • • 25 Smr S T | > G V • • • 25 Smr S T | > G V • • • 25 Smr S T | > G V • • •
 26 Smr G T | 1 pl sfx G^{Mss} V S • 27 Smr V S T^{OJ} | εις χειρας G
 T^N (assim-usu) • • • 28 G S T | prec cj Smr | 2 pl sfx G^{Mss} | nuntii V (lib)
 • • • 28 V T^{OJ} (assim-9:2) | ורב ממנו | Smr T^N | και πολυ και δυνατωτερον
 ημων G S || pref ורב ממנו Smr T^N • • • 29 V T | prec cj Smr G S • 30 ילחם
 Smr V S T | συνεκατολεμισει αυτοους μεθ' υμων G • • • 31 M^L (err) | -ישא- M^{L17} M^{S5} •
 T | εν γη Αιγυπτω G (assim-usu) • • • 31 M^L (err) | -ישא- M^{L17} M^{S5} •
 • • • 32 G S T | et (nec) sic quidem V (lib) • • • 32 G S T | et (nec) sic quidem V (lib) • • •
 33 Smr V S T | 4QDeut^h (differ) | G V S T (indet) • • • 33 Smr V S T | 4QDeut^h (differ) | G V S T (indet) • • •
 Smr (differ-graph) | להראות | G V S T (indet) • • • 35 Smr V S T (harm-Num 14:27, 35) | > G || pref omit
 הנה הרע הנה see
 G • • • 35 Smr V S T | foll ταυτην G • • • 35 Smr V S T | foll ταυτην G • • • 35 Smr V S T | foll ταυτην G • • •

- כָּלֵב בֶּן־יִפְנֶה הוּא יִרְאֶנָּה וְלוֹ־אֶתְנֶן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ
 37 וְלִבְנָיו יַעַן אֲשֶׁר מָלֵא אַחֲרֵי יְהוָה: גַּם־בִּי הִתְאַנַּף יְהוָה בְּגִלְלַתְכֶם ד ראש פסוק בסוף
- לְאמֹר גַּם־אִתָּה לֹא־תָבֵא שָׁם: יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן הָעַמַּד לְפָנֶיךָ הוּא
 38 יָבֵא שָׁמָּה אִתּוֹ חֲזֹק כִּי־הוּא יַנְחִילֶנָּה אֶת־יִשְׂרָאֵל: וְטַפְכֶּם אֲשֶׁר
 39 אָמַרְתֶּם לְבָו יִהְיֶה וּבְנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וְרָע הֵמָּה
 40 יָבֵאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם אֶתְנֶנָּה וְהֵם יִירְשׁוּהָ: וְאַתֶּם פָּנּוּ לְכֶם וּסְעוּ ה . ב עד עולם
- הַמְדַבְּרָה דָרַךְ יָם־סוּף: וַתַּעֲנּוּ | וַתֹּאמְרוּ אֵלַי חָטָאנוּ לַיהוָה
 41 אֲנַחְנוּ נַעַלְהָ וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַתַּחֲגֹרוּ אִישׁ
 42 אֶת־כְּלֵי מִלְחַמָּתוֹ וַתִּהְיֶנוּ לַעֲלֹת הַהָרָה: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֲמַר
 43 לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא־תִלָּחֲמוּ כִּי אֲיַנְנִי בְּקַרְבְּכֶם וְלֹא תִגְנְפוּ לְפָנַי
 44 אֲיַבִּיכֶם: וְאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתִּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וַתִּזְדּוּ
 45 וַתַּעֲלוּ הַהָרָה: וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיָּשֵׁב בְּהָר הַהוּא לְקִרְאתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ
 46 אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים וַיִּכְתּוּ אֶתְכֶם בְּשַׁעִיר עַד־חֶרְמָה:
 47 וַתָּשֻׁבוּ וַתִּבְכּוּ לְפָנַי יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה בְּקִלְלַתְכֶם וְלֹא הָאֲזִין
 48 אֲלֵיכֶם: וַתָּשֻׁבוּ בְּקִדְשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יִשְׁבַּתֶּם: וַנִּפֹן וַנִּסַּע
 49 הַמְדַבְּרָה דָרַךְ יָם־סוּף כַּאֲשֶׁר דָּבַר יְהוָה אֵלַי וַנִּסֹּב אֶת־הַר־

[39] ולהם ח ואתה קח לך . ושימו לו לבדו . וטפכם אשר אמרתם . כי הם ומקניהם יעלו . ולפניהם ישתחוה . כי הטהרו . ולהם משררים . וחביר :o:

36 M^{L17} בֶּן־ | M^L בֶּן 38 • Smr (differ) | G V S T (indet) | יַעַן כִּי | יַעַן אֲשֶׁר 36 M^{S5} • G S T^{Obj} חֲזֹק • M^{S5} | Smr | *exhortare et robora* V (assim-3:28) | T^N (indet) • Smr יְהוָה¹ to אֲשֶׁר • \div • G V S T | καὶ πᾶν παίδιον νέον G • \div • \div • Smr α' V S T (assim-Num 14:31) | > G || pref *omit* יְהוָה לְבָו יִהְיֶה see G • \div • Smr V S T (confl) | > G || pref *omit* וּבְנֵיכֶם see G • \div • \div • \div • Smr אֲשֶׁר² to וְרָע אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וְרָע (4QDeut^h) (G) V S T | > Smr || pref *omit* וְרָע טוֹב וְרָע • \div • Smr פָּנּוּ וּסְעוּ לְכֶם וּסְעוּ (σ') V S T | M^L (err) | יִירְשׁוּהָ: • M^{S5} יִירְשׁוּהָ: • Smr | ἐπιστραφέντες στρατοπεδεύσατε G | νεύσατε αὐτοῖς καὶ ἐπάρατε α' • \div • \div • V T | foll אלהינו Smr G S (assim-usu) • 41 V T | foll יְהוָה לַיהוָה • G V S T | foll אלהיכם Smr (assim-usu) • 44 G V S T | \div • 43 G V S T | \div • Smr (assim-Num 14:45) • \div • Smr 4QDeut^h T | ἀπὸ Σηῖρ G V S (facil-synt) • \div • 44 4QDeut^h | V (indet) • Smr G S T | חֶרְמָה: • \div • 45 4QpaleoDeut^v V T | וַתָּשֻׁבוּ וַתָּשֻׁבוּ Smr G S T^{Smr-Mss} (assim-v 46) | וְעִזְרוּתוֹן וְעִזְרוּתוֹן T^{Smr} • \div •

2 שְׁעִיר יָמִים רַבִּים: 3 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: 4 רַב-לָכֶם סֹב ו
 5 אֶת-הַהָר הַזֶּה פָּנוּ לָכֶם צְפֹנָה: 6 וְאֶת-הָעַם צִו לֵאמֹר אַתֶּם עֹבְרִים
 7 בְּגִבּוֹל אַחֵיכֶם בְּנֵי-עֲשׂוּ הַיִּשְׁבִּים בְּשַׁעִיר וַיִּירָאוּ מִכֶּם וְנִשְׁמַרְתֶּם
 8 מְאֹד: 9 אַל-תִּתְּגְרוּ בָּם כִּי לֹא-אַתֶּן לָכֶם מֵאֲרָצְם עַד מִדְּרָךְ כַּף-
 10 רֶגֶל כִּי-יִרְשָׁה לְעֲשׂוּ נִתְּתִי אֶת-הָר שַׁעִיר: 11 אֲכַל תִּשְׁבְּרוּ מֵאֲתָם
 12 בַּכֶּסֶף וְאֲכַלְתֶּם וְגַם-מֵיִם תִּכְרוּ מֵאֲתָם בַּכֶּסֶף וּשְׂתִיתֶם: 13 כִּי יְהוּה
 14 אֱלֹהֶיךָ בִּירְכֶךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדְךָ יִדַע לְכַתְּךָ אֶת-הַמַּדְבָּר הַגָּדֹל
 15 הַזֶּה יְהוּה | אַרְבָּעִים שָׁנָה יְהוּה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דְבָר:
 16 וְנַעֲבֹר מֵאֵת אַחֵינוּ בְּנֵי-עֲשׂוּ הַיִּשְׁבִּים בְּשַׁעִיר מִדְּרָךְ הָעֲרֻכָּה
 17 מֵאִילַת וּמַעֲצֵיִן גָּבֵר 18 וְנִפְּן וְנַעֲבֹר דְּרָךְ מִדְּבַר מוֹאָב:
 19 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל-תִּצְרֹר אֶת-מוֹאָב וְאֶל-תִּתְּגֹר בָּם מִלְחָמָה כִּי
 20 לֹא-אַתֶּן לָהֶּ מֵאֲרָצוֹ יִרְשָׁה כִּי לְבַנְי-לוֹט נִתְּתִי אֶת-עַר יִרְשָׁה:

ה בטע בסיפ . ל

[2:3] סב ו חסר רב לכם סב . ויאמר המלך לדואג סב אתה . ויאמר המלך סב התיצב
 כה . מה לך ולש סב אל אחרי . וחביר . סב דמה לך :o: [4] ואת העם יב וגם את
 הנשים ואת העם . ואת העם העביר אתו . ואת העם הישב עליה . ואת העם צו
 לאמר . ואת העם אשר בא הרג . וידבקו פלשתים דשמואל . ויפשיטוהו דדברי
 הימים . במגרה . במגרה . ואחרי כן נאם יי . ויתן אלהי אל לבי :o: וייראו ה וייראו
 מכם ונשמרתם . וייראו ממ מערב את שם יי . וייראו גוים את שם יי . אל יי אלהינו
 יפחדו ויראו . יברכנו אלהים :o:

2:3 Smr G V S T | 2 sg sfx 4QDeut^h (assim-usu) • 4 וְנִשְׁמַרְתֶּם Smr
 4QDeut^h (V) (S) T | και εὐλαβηθήσονται G (harm-ctext) | και εὐλαβηθήσονται
 ὑμᾶς G^{Mss} (harm-ctext) • 5 בָּם Smr V S T^{OJ} | foll πόλεμον G T^N (assim-vv 9,
 24) • 6 מֵאֲרָצְם G V T | foll ירשה Smr (S) (assim-vv 9, 19) • 7 בַּכֶּסֶף Smr α' V S
 T | > G • 8 מֵיִם Smr V S T | foll μέτρῳ G • 9 אֱלֹהֶיךָ Smr λ' V T^O | 1 pl
 sfx G | 2 pl sfx G^{Mss} S T^{JN} • 10 יָדְךָ T^O | יריך Smr G V S (T^J) | > T^N (homtel)
 • 11 שְׁעִיר Smr V T^N | διάγῳθι G σ' (exeg) | prec cj S (facil-styl) |
 סופיק לך | 12 הַגָּדֹל Smr V T | foll και την φοβεράν G (assim-
 1:19) | > S • 13 דְּבָר: G V S T | foll אעברה Smr (S) (assim-vv 9, 19) |
 בארצך לא אטה בשדה ובכרם ולא נשתה מי בור דרך המלך נלך לא נסור ימין ושמאל
 מֵאֵת 8 • Smr עד אשר נעבר גבולך ויאמר לא תעבר בי פן בחרב אצא לקראתך
 Smr S T | τούς G V • 14 מִדְּרָךְ Smr (σ') T | παρὰ την ὁδόν G V | prec cj S •
 15 מוֹאָב: M^L M^{S5} | וַיֹּאמֶר M^{L17} • 16 מוֹאָב: M^L (err) | אֶל- M^{L17} M^{S5}
 G V S T | Smr (indet) || pref אֶל- M^{L17} M^{S5} G V S T • 17 תִּתְּגֹר and תִּצְרֹר Smr V
 S T^{OJ} | 2 pl G T^N (assim-ctext) • 18 מִלְחָמָה G V S T | בו Smr • 19 לָהֶּ Smr V S
 T^O | 2 pl sfx G T^{JN} (assim-ctext) •

- 10 הָאֲמִים לְפָנִים יֵשְׁבוּ בָּהּ עִם גְּדוֹל וְרַב וְרַם כְּעֲנֻקִים: רְפָאִים
 11 יִחְשְׁבוּ אֶף־הֵם כְּעֲנֻקִים וְהַמְּאֹבִים יִקְרְאוּ לָהֶם אֲמִים: וּבְשִׁעִיר
 12 יֵשְׁבוּ הַחֲרִים לְפָנִים וּבְנֵי עֲשׂוֹ וַיִּרְשׁוּם וַיִּשְׁמִדוּם מִפְּנֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ
 תַּחְתָּם כְּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יִרְשָׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה לָהֶם:
 13 עֲתָה קָמּוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זְרַד וַנַּעֲבֹר אֶת־נַחַל זְרַד:
 14 וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־הֵלַכְנוּ | מִקֵּדֶשׁ בְּרִיַע עַד אֲשֶׁר־עָבְרָנוּ אֶת־נַחַל
 זְרַד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה עֶדֶת־תָּם כָּל־הַדּוֹר אֲנֹשֵׁי הַמִּלְחָמָה
 15 מִקְּרֵב הַמַּחֲנֶה כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם: וְגַם יַד־יְהוָה הָיְתָה בָּם
 16 לְהַמָּם מִקְּרֵב הַמַּחֲנֶה עַד תָּמָם: וַיְהִי כְּאֲשֶׁר־תָּמּוּ כָל־אֲנֹשֵׁי
 17 הַמִּלְחָמָה לְמוֹת מִקְּרֵב הָעָם: ׀ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
 18 אֲתָה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עַר: וְקִרְבַּתְּ מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן
 19 אֶל־תְּצַרֶם וְאֶל־תִּתְגַּר בָּם כִּי לֹא־אֲתַן מְאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לָךְ
 20 יִרְשָׁה כִּי לְבָנֵי־לוּט נִתְּתִיהָ יִרְשָׁה: אֶרֶץ־רְפָאִים תַּחֲשֹׁב אֶף־הוּא
 21 רְפָאִים יֵשְׁבוּ־בָהּ לְפָנִים וְהָעַמּוֹנִים יִקְרְאוּ לָהֶם וּמְזֻמִּים: עִם גְּדוֹל
 22 וְרַם וְרַם כְּעֲנֻקִים וַיִּשְׁמִדֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם:
 23 כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְבָנֵי עֲשׂוֹ הַיִּשְׁבִּים בְּשִׁעִיר אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־הַחֲרִי
 מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: וְהָעַנּוּים הַיִּשְׁבִּים
 בְּחֻצְרִים עַד־עַזָּה כְּפִתְרִים הַיְצְאִים מִכְּפִתּוֹר הַשְּׁמִידִם וַיֵּשְׁבוּ

[13] עתה כה ראש פסוק ידעתי . שמע בקולי . קומו . לך והכיתה . רוץ נא לקראתה . המבלעדי יי . בטחת . בוא כתבה . נבראו . הקץ עליך . ירחקו את זנותם . מקרוב . יחרדו האיין . תתגדדי בת גדוד . למה תריעי רע . תנו לב לבבכם . עיני . אלהי . יאמן . חכמה ומדע . אל תקשו . בני . עם לבבי . ידעתי :o: [23] השמידום ב חד מל וחד חס השמידום וישבו תחתם . כי סרו מעליהם :o:

11 החרי V S T^{ON} והחרים • 12 G (V) S (T) | > Smr (homtel) • כְּעֲנֻקִים to רְפָאִים 11 וישמדם יהוה מפניהם G (V) S T | וַיִּשְׁמִדוּם מִפְּנֵיהֶם • T^J (exeg) גוסייא Smr G | קָמוּ • • • • • V S T | prec cj Smr (assim-usu) | G (indet) • • • • • סעו G^{Mss} V S T | foll Smr G V S T | foll הַמִּלְחָמָה 14 • • • • • G (V) (S) T | וַיְדַבֵּר 17 • • • • • Smr (α') V S T^O | 2 pl G T^{JN} (assim-ctext) • • • • • Smr V S T^{OJ} | 2 and תִּתְגַּר תְּצַרֶם • • • • • Smr S | foll εις πόλεμον G V T (assim-vv 9, 24) • • • • • Smr V S T^N T^{Smr} | εν Ασηπώθ G (interp) | ברפיה T^O (substit) | 23 Smr α' | και οι Καππάδοκες . . . εκ Καππαδοκίας G V S T (ign-geogr) • • • • •

INTRODUCTION AND COMMENTARIES
ON DEUTERONOMY

CONTENTS OF THE COMMENTARY SECTION

Introduction	5*
Notes on the Masorah Parva	17*
Notes on the Masorah Magna	33*
Commentary on the Critical Apparatus	49*
Works Cited	171*

NOTES ON THE MASORAH PARVA

- 1:1 מול ב – *Com.*: The second Mp reference is to Josh 5:2 (a *qal* impv. form, written defectively: מל). Both Ginsburg, 2, מ, § 150, and Frensdorff (*Massorah*, 107-8) note that מול occurs “twice, with two meanings, once defective and once plene.”
- ג וּלְכָן – *Com.*: The two other occurrences (Gen 31:19, 25) refer to Jacob’s uncle, Laban. There are three dots over a single ל in the form of a *səḡôltâ* in this Mp, a feature which is also found at 1:3, 5, 7, 22, 31, 37; 3:24; 4:10; 8:20; and the Mm at 3:17 and 4:43. Such three-dotted לs interchange freely with one dot in M^L and would appear to have no special significance, both forms indicating a threefold occurrence of the particular feature being noted.
- 4 יוֹשֵׁב לְיוֹשֵׁב יוֹשֵׁב – *Com.*: The number “seventeen” is given in this Mp note (and also in the Mp notes for Exod 18:14; Num 13:29; 21:34; Deut 3:2; 4:46), and, contrary to usual practice, safeguards the plene occurrences rather than the defective ones. Ginsburg, 4, י, § 667, points out that this rubric in the Mm lists he consulted “ought properly” to carry the heading לְיוֹשֵׁב לְיוֹשֵׁב, since two of the instances are with the prefix ל (Exod 34:12, 15). Of the remaining “fifteen” (listed in 1, י, § 667) there is a discrepancy in M^L at Num 13:29 in that the third occurrence of יוֹשֵׁב there is written defectively.
- 5 בְּאֵר בְּאֵר – *Com.*: There is a possible frequency error in M^L, since this precise form occurs only once (*BHS* corrects this Mp to “unique”). It may, however, include the form בְּאֵר in 27:8 (although its Mp there characterizes it as unique).
- 7 ג וְהִלְכֶנּוּ – Three times (in the Torah).
- 11 ל כַּת בְּתוֹר אֲבוֹתֵכֶם – Written once (thus) in the Torah.
- ב כָּל בָּשָׂר שֶׁם קָדְשׁוֹ וַיְבָרֶךְ – Twice: Ps 145:21.
- 12 יוֹ אֵיכָה – *Com.*: See the Mm for 7:17, which also gives “sixteen.” There is variation in the tradition regarding whether 2 Kgs 6:15 should be included, to give the number “seventeen.” The Mp notes of M^{SS} and M^{M1} both here and at 7:17 feature “seventeen,” as does Weil for *BHS*, here and throughout. Ginsburg, 4, א, § 366, refers to the number “seventeen” found in a ms. at Deut 1:12.
- 13 ל וְהָיָה אֲשֵׁימָם – Unique, and once (1 Kgs 5:23).
- 17 ח וְכָל אֵיבָה דְכוּת בְּמִ אַ בְּמִשְׁפָּט – Eight times, and all cases in Job likewise, except once (Job 14:3).
- 21 ב וְכָל מַסְכִּינוֹת דְכוּת רָשׁ – Twice, and all (instances) of poverty likewise.
- 28 ב כַּת כֵּן וּבְצוֹרֶת – *Com.*: The Mp here forms part of six exceptions (grouped in three different pairs) to the majority spelling בְּצוֹרֶת.
- 30 ב אֲשֶׁר עָשָׂה אֶתֶּכֶם – *Com.*: There is no circellus in M^L between אֲשֶׁר and עָשָׂה, although it is clear from the parallel that all three words form part of the expression being noted. Ginsburg, 4, א, § 1175, cites all three words from ms. 21160, indicating that this Mp’s function was to protect Deut 1:30 from being assimilated to 4:34. Both *BHK*³ and *BHS* have inserted a second circellus between אֲשֶׁר and עָשָׂה.
- 35 ג רֹאשׁ פְּסוּק בְּסִיפֵ אֵם – *Com.*: Although the word אֵם occurs four times at the beginning of a verse in this book (1:35; 28:58; 30:4; 32:41 [cf. Ginsburg, 1,

- א, § 738a; Ognibeni, ²*Oklah*, § 90A]), the Mp here and at 30:4 record its occurrence as “three times.” It is possible that the occurrence at 28:58 was consciously excluded here from the Mp of M^L since its form is אִם-לֹא and is covered by another rubric (“eight times at the beginning of a verse”), a rubric also recorded by the Mp of M^A at 28:58. Cf. Mynatt (*Sub Loco Notes*, 18) for further discussion on the discrepancy between the Mp here and the list in Ginsburg, 1, א, § 738a. In *BHS* Weil has “corrected” the Mp frequency error to “four.” The Mp note of M^{S5} is a little blurred, but it seems to read “four times at the beginning of a verse in the book” also. There is a circellus in the text of M^{L17} for this word but the marginal note is illegible.
- 37 ד ראש פסוק בסיפ גַם – *Com.*: Since the Mp should refer to the Torah (Ginsburg, 4, ג, § 162; Weil, § 52; Ognibeni, ²*Oklah*, § 93), M^L is misleading in its rubric here. The Mp note of M^L at 28:61 is the correct one: “four times at the beginning of a verse in the Torah” (Gen 7:3; Exod 12:32; Deut 1:37; 28:61).
- 39 בַּעַד עוֹלָם יִירָשׁוּהָ: Twice: Isa 34:17.
- 2:15 בַּוְלָאֲבָדָם לְהַמָּם Twice: Esth 9:24.
- 18 יֵב רֵאשׁ פְּסוּק בַּתוֹר וּבְנְבִי אֶתָּה – *Com.*: There is a discrepancy in this Mp, since there are only eleven instances of this phenomenon in the Torah and the Prophets (cf. Ginsburg, 4, א, § 1465).
- 30 לֹ וְכָל יִרְמִיָּהוּ דְכֹת בִּמְאֵ תִתּוֹ Once, and all (occurrences) in Jeremiah likewise, except once (Jer 32:16). – *Com.*: The last part of the Mp note of M^L would be erroneous if it meant that the inf. cstr. of נָתַן always takes this form in Jeremiah (cf. Jer 17:10; 25:18; 26:24 for other forms). Hence it must mean that the inf. cstr. with suffixes always takes this form in Jeremiah, with one exception (Jer 32:16, which has the form תִּתִּי). To avoid possible confusion with the form in Lev 20:4 (בַּתָּו), Weil has added “(unique) in the book” (of Deuteronomy) to the Mp of *BHS*. See also Mynatt (*Sub Loco Notes*, 181-82).
- 31 הַ הַיּוֹם הַחֲלָתִי הַחֲלָתִי Five times: 1 Sam 22:15. – *Com.*: There is an error in the Mp, probably arising from proximity to the next Mp note in this same verse attached to the only other occurrence of the form at 1 Sam 22:15 (normal practice when the Mp is noting a form which occurs only twice), this is additional confirmation of a proximity error. M^{M1} also lists “two” and gives the same parallel.
- דִּ הַחֲלָ – *Com.*: The fuller rubric of Ginsburg 1, ח, § 249 (“three and once with *patah*,” in which the fourth instance הַחֲלָ is a homonym from Obad 20) is necessary here to avoid discrepancy with the Mp above at v.24, which lists three cases (M^{M1} carries the same rubric as Ginsburg).
- 3:5 בַּצָּרוֹת בַּצָּרוֹת בַּ חֵס בַּ חֵס – *Com.*: The aim of this Mp is to draw attention to an exceptional spelling here and at 9:1, in which this word is to be written doubly defectively (בַּצָּרוֹת; see 1:28 above and Ginsburg, 4, ב, § 423). But the Mp here contradicts the text of M^L, which (probably through a scribal error of assimilation) features the usual spelling: בַּצָּרוֹת. However, it is written doubly defectively at 9:1. Note that the texts of M^{S5} and M^{L17} for this verse are written doubly defectively. See Mynatt (*Sub Loco Notes*, 183-84) for further discussion of these cases.
- 12 הַ וְכָל אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ דְכֹת וְאֶת הָאָרֶץ Five times, and all (occurrences) of אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ likewise.
- 13 לֹ הָאָרְגֵב – *Com.*: The circellus is placed over the הַ of הָאָרְגֵב in M^L, whereas in M^{S5} it is placed between the words חָבַל הָאָרְגֵב. The Mp in fact concerns the

unique occurrence of the phrase **חבל הארגב** with the definite article (cf. Ognibeni, ²*Oklah*, § 280, 54).

- 16 **וְלִרְאוּבֵנִי וְלִגְדֵי** – *Com.*: The circellus for this case is placed between the two words, whereas for Josh 1:12 it is placed over the first word only (cf. Weil, §1246).
- 19 **ל מן־הַגִּלְעָד** Unique (in the Torah).
- 19 **ד חס ומקנכם** – *Com.*: The Mp attests this word as written four times defectively (in a plural form). In the other three instances (Gen 34:23; 47:17; 31:9) the form is **מקנהם**. The variation concerning the presence or absence of the cj. possibly accounts for *BHK*³ recording the Mp note for 3:19 as false, while *BHS* has expanded the Mp from other sources to take this variation into account: “four times defective, and once in this form.” The Mp note in M^{M1} has “lacks ‘once.’”
- 25 **ל חס והלכנון:** – *Com.*: The Mp note here (“once defective”) is at variance with the text of M^L, which is written plene. It is most likely that the scribe of M^L has incorrectly featured a plene form here, through assimilation. The defective form for this lemma is attested in both biblical text and Mp of M^{S5} and M^{M1} (“five times, once defective and four times plene”). The Rabbinic Bible, as well as Ginsburg, 2, ל, § 290, also feature a defective form for this case.
- 4:5 **ב ושאר עברים שמה לרשתה** Twice, and all the other (occurrences of) **עברים שמה לרשתה**. – *Com.*: This Mp’s function is most likely to safeguard the fact that all of the nine occurrences of the adverb **שמה** with the verb **בוא** are linked by *maqṣep* except two (Deut 4:5 and 30:18), which is also the case for all the occurrences of **שמה** with the verb **עבר**.
- 6 **ח מל בכת הנדול** – *Com.*: Since all eight occurrences are in the Torah, and the Mm note at Gen 10:21 and a number of the Mp notes read: “eight times plene in the Torah,” it is clear that the word **בכת** of this Mp note cannot refer to the Writings (confusion between **בתו** and **כתו** is not uncommon). See also Ginsburg (4, י, § 64).
- 7 **ב המלך יענינו ביום קראנו** Twice: Ps 20:10.
- 9 **ל יהוד עתם** Unique (with) *games*.
- 14 **ב חד חס וחס מל לעשתכם** Twice, once defective and defective plene. – *Com.*: There is a scribal error in this Mp: the second last word should read: **וחד**, “and once,” to agree with the Mm data for the plene form at Jer 7:13 (cf. Weil, §2490).
- 16 **ב חס תשחתון** Twice defective (in the book).
- 26 **יג את־השמים ואת־הארץ** – *Com.*: See Mp notes at 30:19 and 31:28; in both of these cases there are no circelli over the second member of the phrase (**את הארץ**).
- 30 **ג חס בקלוי:** Three times defective (at the end of a verse in the book).
- 31 **ב ואל ישחיתך ישחיתך** Twice: 2 Chr 35:21.
- 34 **ב אית בפס אלף בית הנסה** Twice; (all) the letters of the alphabet are in the verse. – *Com.*: This Mp includes two separate items, the first of which concerns the occurrence of this word here and at Job 4:2 (cf. Weil, §3458). The second part of the note indicates that all the letters of the alphabet feature in this verse.
- 36 **ג מל ובזרוע ל־יִסְרָךְ** Three times plene (in the Torah).
- 36 **ל ל־יִסְרָךְ** – *Com.*: This Mp note, which is located to the left of the third line of the first column of fol. 102r, lacks a corresponding circellus in M^L (most

likely due to a scribal omission). That it is probably linked to this unique form, לִי־סֶרֶךְ, the only word in the immediate vicinity of this Mp note to qualify as a unique form, can be further supported by the fact that this word also carries a circellus and a corresponding Mp note ל in M^{S5} (M^{L17} is not legible here). Note too that another unique form of this root at 8:5 (יִסֶר) also carries a Mp in M^L, M^{L17} and M^{S5}.

אֲשׁוּ בֹלֵא יִגַּה שְׂבִיב אֲשׁוּ Twice: Job 18:5.

- 37 וְתַחַת – *Com.*: This Mp refers to here and Ezek 1:23, and forms part of a list of fourteen pairs in which the initial word in the verse is prefaced by the cj., in contrast to the rest of the Bible, where these fourteen words feature at the beginning of a verse without the cj. (cf. Ognibeni, ³*Oklah*, §96).
- 42 מִתְּמוֹל דָּחַס – *Com.*: There is a contradiction between this Mp note and the text of M^L, which is written plene. Here, as in 3:5 above, the tradition contained in the Mp is more likely to be the better one (in M^{S5} מתמל is spelled defectively; it is not legible in M^{L17}). The Naqdan has carefully placed *holem* to the right of the ך to show that he does not read it as a plene form. The Mm list at 19:4 gives the four references (Ginsburg, 2, ת, §158).
- הָאֵל – *Com.*: The function of this Mp is to protect the eight occurrences of this trilateral where it means “these” from the nineteen other occurrences with exactly the same vowel points where it denotes “God” (cf. Ginsburg, 4, א, §513; Ognibeni, ³*Oklah*, §38A; Weil, §119).
- 46 יוֹשֵׁב – *Com.*: See 1:4 regarding a possible frequency error in this Mp.
- 5:16 יֶאֱרִיכֹן גִּ – *Com.*: See 6:2 below, where the Mm illustrates how all three forms are written slightly differently, but all contain a paragogic *nûn*. Ginsburg, 4, א, §1085, points out that this Mp “safeguards the striking phenomenon in the orthography of this expression.”
- 17 לֹא תִרְצָח: וְלֹא תִנָּאֵף: ל – *Com.*: Although v. 17 and v. 18 each carry a circellus, there seems to be only one Mp note in the margin of M^L to cover both unique occurrences.
- 20 לֹא תִעַנֶּה ל – Unique (in the book).
- 27 גִּבְלַשׁ זָכָר וְאֵת – *Com.*: The lemma lacks a circellus in M^L.
- 6:10 גִּחַס וְטַבַּח – *Com.*: While this Mp most likely contains a frequency error (Mynatt, *Sub Loco Notes*, 90, 190), it is to be linked with varying traditions enumerating the defective and plene forms of the f. pl. of טוב, disregarding prefixes. Ginsburg, 1, ט, §54a, carries the heading “five times defective in this form” and gives Gen 6:2; 41:26a; 41:26b; 41:22; Deut 6:10 (the reference to Gen 41:22 is *contra textum* of M^L; it should feature Gen 41:35 instead, the work of a careless Masorete, according to Ginsburg). In M^L only the Mp at Gen 41:26b indicates “five times defective.” The Mp at Gen 6:2 reads “four times defective” and *BHS* features a similar note for Deut 6:10 (M^L has no Mp for Gen 41:26a and 41:35). The Mm of M^{M1} at Deut 6:10 also features “four times doubly defective” but lists Gen 41:26 only once, and features Jer 12:6 (which is doubly plene in M^L) in place of Gen 41:35. The complexity of these varying lists points to considerable variation in the different traditions regarding these doubly defective occurrences.
- 18 גִּיִּשָּׁר וְהִטִּיב – *Com.*: Although this Mp is concerned with the second word only (as confirmed by the parallel Mp notes for this case in M^{L17} and M^{S5}), the circellus is erroneously positioned between both words in M^L. The Mm list at 2 Kgs 20:3